

Առաքելական եւ Պատրիարքական Աթոռները սուգի մէջ.

ՊԵՐՃԱԽՕՍ ՔԱՐՈՉԻՉԸ

Երջանկայիշատակ Դաւրեան և Գուշակեան Պատրիարքներու վախճանումէն վերջ, անոնց մտքի և հոգիի ներշնչումներով պատրաստուած Եղիշէ Պատրիարք Տէրաւորեան, յիսուն տարիներ չայց. Եկեղեցւոյ համար մնաց պերճախօս քարոզիչը: Ինք առաջինը եղաւ որ դուրս բերաւ քարոզը Պատուէի դասական կերպէն և ըմբռնողութենէն, և իբրեւ դեսպան Քրիստոսի Աւետարանին, գիտցաւ ժողովուրդը հանել Եգիպտոսէն և նման Մովսէսի առաջնորդէլ զայն Աւետարան Եկիր:

Իր քարոզներուն հիմքը կը կազմէ Աստուծոյ խօսքը, Աւետարանը, որուն առաջին քարոզիչը եղաւ ինքը՝ մեր Տէրը: Ընդհանուր իմաստով, Աւետարանի խօսքը խորհուրդ մըն է և ձէս մը, որ կը ծառայէ անհրաժեշտաբար փոխելու հոգիները և ընելու մարդիկ անդամներ Քրիստոսի: Այս ձևով, Աստուծոյ խօսքը երկնային հաց մըն է՝ նման Հաղորդութեան և յիշատակ մը Տիրոջ շարչարանքներուն և փառքին: Երջանկայիշատակ Եղիշէ Պատրիարք Տէրաւորեան միշտ պարտք նկատած է իր քարոզներուն մէջ իր ժողովուրդին ձայնը ըլլալ, հոգիներէն բարձրացող և հոգիներուն գացող ձայնը:

Ինք միշտ հաւատացած էր որ քարոզիչը պատգամաւոր մըն է, ունենալով իր առջև միշտ պահգամ և վկայութիւն բառերը, և իբր այդ իր քարոզները փրկուած են յայրատ ու վայրենի հայեցողութիւններէն և ինքնատիպ ըլլալու կիրքէն: Ինք բնաւ չէ մոռցած վկայութիւն բառը և միշտ փրկուած է սուտ բանաձևերու կրկնութենէն: Քարոզիչը չէ խօսողը, այլ Հոգին մեր Հօր, որ պիտի խօսի մեր մէջ և մեր որդիութիւնը պիտի հաղորդէ Հօր ձայնին յայտնութիւնը և թարգմանութիւնը իր միւս զաւակներուն:

Իր քարոզներուն մէջ ի յայտ կու գայ թէ քարոզը հաղորդումն է ճշմարտութեան մարդէն մարդոց, որ կը պարունակէ երկու էական տարրեր՝ նւիրութիւն և անձնաւորութիւն: Ամենաճշմարիտ և հեղինակաւոր իրադատութիւնը

Աստուծոյ կամքին հաղորդումն ուրիշ ձևով՝ փոխանակ անձնաւորութեան միջոցաւ մարդէն մարդերու, քարոզ չէ, եթէ նոյնիսկ անիկա գրուած ըլլայ երկնքի մէջ: Միւս կողմէ, եթէ մարդիկ խօսին իրարու հետ ոչ յանուն ճշմարտութեան, այլ լոկ իրենց անձնական հայեցողութեանց շուրջ, կամ ծափահարելի ընկու համար իրենց ճարտարութիւնը, կարող չեն ըլլար, վասնզի առաջինին կը պակսի անձնականութիւն և երկրորդին՝ ճշմարտութիւն:

Պերճախօս մեծ քարոզիչ Երջանկայիշատակ Եղիշէ Պատրիարք Տէրաւորեանի իրական պատրաստութիւնը կախում ունեցած է իր փոխանցելու կարողութենէն, երկու կողմին բանալով իր կեանքը, Աստուծոյ ճշմարտութեան և մարդկային պէտքերուն, ըմբռնելով մարդուն պէտքերն ու ցաւերը իրենց ազդակող ուժգնութեան մէջ և տեսնելու այդ կեանքին երեսները: Այն ատեն կը համոզուինք թէ բացի մեր Տիրոջմէն և իր փրկագործութենէն, ոչինչ կրնայ գոհացնել ի սպառ այդ կարիքները. ահա ինչ որ իրաւ մեծ քարոզիչ մը ըրաւ:

Ճշմարտութիւնը անհատականութեան միջոցաւ ճշմարիտ քարոզի նկարագիրն է: Եւ այդ ճշմարտութիւնը աւելի քան յիսուն տարիներ բխեցաւ իր անձէն և ոչ թէ իր շրթներէն կամ հասկացողութենէն ու գրչէն: Ժիշդ է որ իր քարոզները հանդերձուած են զեղեցիկ ու բանաստեղծական հանդերձանքով, հեռու մնալով զինքը կանխող Երջանկայիշատակ Դաւրեան և Գուշակեան Պատրիարքներուն ընտրած ու փնտռած բառերէն և բացատրութիւններէն: Իր խօսքը հոսած է իր նկարագրէն, իր զգացումներէն և իր ամբողջ մտաւոր ու բարոյական էութենէն (հոգ չէ որ շատ քիչեր այդ բոլորը իր մէջ ճանչցած ըլլան):

Ինք իբր քարոզիչ՝ հաւատքի մարդն էր, վասնզի կրակէն միայն կրակ կը ստացուի: Ան զերծ եղած է հոգեկան և մտաւոր անձնասիրութենէն: Չի բաւեր ունենալ միայն ճշմարտութիւնը, զայն պէտք է փոխանցել իր նմաններուն, Այսօր և երէկ կային ու կան մարդեր,

որոնք ճշմարտութիւնը կ'առնեն վերացականօրէն, կը հետեւին անոր և կը խորացնեն զայն, բայց բնաւ չեն մտածեր զայն փոխանցել իրենց նմաններուն, և այս անձերը չեն կրնար քարոզիչներ ըլլալ:

Ըսուած և ընդունուած է որ ծնունդով քարոզիչներ կան. թէ ի՞նչ է իրենց ունեցած տարբերութիւնը ուրիշներէն՝ դժուար է որակել. խաճ, պերճախօսութիւն, մագնիսականութիւն, քարոզելու շնորհ. բոլորը թերեւ. վերջապէս այն ուրախութիւնը՝ զոր կը զգայ մարդ ճշմարտութիւնը մարդոց տանելու իր կերպին մէջ: Այն ոյժը վերջապէս, որուն շնորհիւ մարդ կը կորսնցնէ ինքզինքը և կը դառնայ այն համակրութիւնը, այն անհուն յօժարութիւնը դէպի ճշմարտութիւն և մարդ հաւատարմաբար բացուած:

Անկասկած կարելի է ըսել թէ Երջանկայիշատակ Եղիշէ Պատրիարք Տէրտէրեան ծնունդով քարոզիչ մըն էր:

Եղիշէ Պատրիարք իբր քարոզիչ եղաւ ժամանակին մարդը: Դիտեցաւ շատ լաւ թէ մարդուն կատարելութիւնը կը կայանայ իր ժամանակի և բոլոր ժամանակներու մարդ ըլլալուն մէջ: Մարդը որ կը պատկանի միայն իր ժամանակին բայց ոչ աշխարհին՝ կը մնայ ծանծաղ, ինք միշտ բացաւ ինքզինք ճշմարտութեանց և մարդոց: Առաջինը անփոփոխելի է և երկրորդը միշտ փոփոխական: Գոյնարտութիւն և ժամանակ կը կազմեն ճշմարիտ քարոզիչը: Միշտ իր քարոզներուն նիւթը եղած է յաւիտենական ճշմարտութիւնը՝ Աւետարանը, իսկ ժամանակը եկած է իբր լուսարանութիւն ծառայելու անոր: Ինք իբր քարոզիչ ամուր եղած է ճշմարտութեան նկատմամբ ադամանդի նման և քաղցր մօր մը սիրով մարդոց նկատմամբ:

Իր քարոզներուն մէջ հարուստ է ան ներշնչումներով, ինչպէս առաքելաւ կ'ըսէ. «Եթէ հոգով վարիք, չէք ընդ օրինօք»: Հոգին է նուիրական խօսքին օրէնքը, մարդոց կանոնները բան մը չեն կրնար ընել այդ մասին: Բառերով կարելի չէ ըսել թէ ի՞նչ է ներշնչումը: Ֆրանսացի մեծ մտածող Փասքալի բացատրութեամբ, «ամենօրեայ եօին նուա-

ճումն է անիկա՝ զայն շարժման մէջ դնող գերիվերոյ Եսէ մը»: Պատահաբար զայն կը կոչէ զառանցանք, բոլորովին մասնաւոր առումով մը: Իր գործը մտածելէ առաջ, մարդ պէտք է նախ երազէ զայն: Ուստի երազի և արթնութեան, գիտակցութեան և անգիտակցութեան, բնազդի և բնականութեան համագործ մըն է ան: Ինչպէս Պօպէ Կ'ըսէ, «ներշնչումը որն իրուն աշխատիլն է»: Եղիշէ Պատրիարքի գերագոյն հաճոյքն էր ամենօրեայ դրական իր աշխատանքը և ընթերցումները: Ան շարժող համայնագիտարան մըն էր իր ընթերցումներով: Իր մահուան օրն իսկ կը փորձէր սեղանէն գիրք մը առնել ու կարդալ, սակայն ի յայտ կը բերէր թէ աչքերը լաւ չէին տեսներ:

Իր քարոզները ունին լաւագոյն յօրինումի մը յատկութիւնը: Գաղափարները, իր ներշնչումին շունչովը ծլած, արդէն իսկ կը մտնեն այլազան բաղկացութեանց մէջ: Ան շատ գեղեցիկ կերպով կազմակերպած է իր քարոզները, նիւթին մօլթ ըմբռնումէն անցնելով անոր յստակ իմացումին:

Գաղափար մը ունենալը բան մը չէ, եթէ չենք կրնար անցնել զայն յաջորդական վիճակներէն, որոնք պիտի յանգին զնկու զայն ունկնդրի մօքին և հոգիին մէջ: Եղիշէ Պատրիարք այս իմացումով մեծ կարեւորութիւն տուած է յօրինումի աշխարհին, դիւրութեամբ կարգի դնելով իր գաղափարները: Եօրինումը լուրջ չըրջահայեցողութիւն կը պահանջէ, քանի որ արուեստագէտին վրայ գաղափարին ազդեցութիւնը կը յաջորդէ, այսինքն աւերապետումը:

Իր քարոզները միշտ եղած են խորապէս տպաւորիչ, քանի որ սոսկ կրօնական չէին: Կրօնական օժութեամբ և հաւատքի ցոլքով լեցուն իր խօսքը լեցուն էր նաև ազգային զգացումով: Իր քարոզներուն մէջ կրօնքի գաղափարին հետ արծարծուած զգացումը ազգային զգացումն էր, որովհետեւ իրեն համար բացարձակ և անսեղիտալի էր այն համոզումը թէ Հայց. Եկեղեցին անբաժան ու անանջատ միութիւն մըն է հայ ժողովուրդին հետ և Հայ Եկեղեցիին ու հայ ժողովուր-

դին պատմութիւնը իրարու շաղկապուած միութիւն մը կը կազմեն: Եղան թէ՛ եկեղեցական և թէ՛ աշխարհիկ անձեր որոնք զինք քննադատած են իբր ազգայնական քարոզիչ, առանց հասկնալու թէ իր քարոզներուն հիմքը զուտ Աւետարանն ու անոր պատգամն էր:

Հին օրերուն երբ երիտասարդ Եղիշէ Վարդապետն էր, Երուսաղէմի մեր ժողովուրդը միշտ սպասուած ունէր զինքը լսել մանաւանդ Խաւարման գիշերներուն և Ապրիլ 24ին, երբ իր մեղրանոյշ ձայնը տարերի խորհուրդ մը կը ստանար:

1953 Սեպտեմբերին, մի քանի շաբաթներով Կ. Պոլիս հրաւիրուեցաւ Երջանկայիշատակ Գարեգին Պատրիարքէն: Մի քանի շաբաթները եթէ շաբաթներու վերածուեցան ժողովուրդի բուռն պնդումով և փափաքով: Յաջորդական եթէ կիրակիներ պատարագեց և քարոզեց Կ. Պոլսոյ ծաւալուն եկեղեցիներուն մէջ, Ներկայ հաւատացեալները ամբոխի վերածուած, մինչև եկեղեցիներու բակը, բարձրախօսներու դիմաց սքանչացումով զինք կը լսէին:

Անցնող տարի հաւաքած էի լսիչն աւագրի մէջ հրատարակած իր քարոզները և արդէն մամլոյ յանձնած: Յաւ էին համար որ առիթը չունեցաւ այդ անակնկալը ընդունելու:

Չափազանցած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ անվերապա կերպով թէ իր մեկնումով Հայց. Եկեղեցւոյ բեմը շատ քան պիտի կորսնցնէ. հակառակ կարգ մը պերճաքաններու և քարոզ պոռագողներու: Ծիշդ է որ կեանքը ոչ միայն բարդացած ու աշխարհականացած է, այլև աշխարհիկ ազդակները կը մրցին աշխարհական կեանքին հետ և քարոզիչին ձայնը կը խեղդուի ուրիշ ձայններու մէջ, լսուած է թէ շոտլանդ մը կրնայ լուած ու քնացած պուրակ մը կենդանացնել ու դիւթել իր ձայնով: Ընտրեալներու պէտքը անհրաժեշտ է, որ նախ իրենք զգան պէտքը և ապա զգացնեն զայն: մոմը լոյս տալու համար նախ ինքզինքը կը սպառէ:

Երանանորէ Եղիշէ Պատրիարքի հոգին իր հանգիստին մէջ պիտի հրճուի երբ այդպիսի ընտրեալներ յառաջ գան:

ՓԱՐՆԻԻՆ ԱՐՔԵՊՍ. ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ

ՈՂՋԵՐԹԻ ԸՆԹՐԻՔԸ

(Սուղապատում)

Շնորհիւ Երուսաղէմի Սուրբ Աթոռի Պատրիարք Եղիշէ Արքեպս. Տէրաւորանի բարեացակամ գուրգուրանքին, վերջին քանի մը տարիներուն տեսակ մը աւանդութիւն եղած էր եկեղեցական գլխաւոր տօներուն, յատկապէս Ս. Մննդեան և Ս. Ջատկի տօնակատարումներուն, արտասանմանն եկեղեցականներ հրաւիրել Ս. Յակոբեանց վանք, գլխաւորաբար Միաբան անդամներ: Աննախընթաց երևոյթ մը Ս. Աթոռի տարեգրութեան մէջ:

Կարծես հայրական նախազգացումէ մղուած, Նորին Ամենապատուութիւնը տեսութեան փափաքով կը համարէր իր հոգեմէն եղբայրները, ստանձնելով ոչ միայն անոնց ճամբորդութեան և Երուսաղէմ կեցութեան ամբողջ ծախսերը և դիւրակեցութիւնը, այլ նաև անոնց նուիրագնման կանխիկը, իր ինքնեկ բնութեամբ, իսկական հոգատարութեամբ: Արդէն ան իր ամբողջ կեանքին մէջ անիրաւ մամոնան զործածող մը եղած էր և ոչ թէ հաւաքող մը: Երբեք զօշաքաղ և արծաթասէր մը, բացայայտօրէն հեռու անոր յերկրածոյ վերագրումներէն: Ասիկա յիսուն տարուան փորձառութեամբ ստուգուած իրողութիւն է և ոչ թէ նկատում, դիտումով տարուած նշում, իր իսկ վկայութեամբ գրաւական. շնորհաւոր կը չափեմ անոր՝ որ կը փորձէ խօսիլ իմ գրաժական զեղծումներու կամ իւրացումներու հաշուոյն: Ես տուած եմ միայն և ոչ ինչ առած: Այս մեծ իրողութեան կրնան վկայել հազարաւորներ, Երուսաղէմէն ներս թէ դուրս (ՀԱՐԷՅԻ ՂԷՄ գրած իր գրքոյկէն, էջ 64): Տայը Տէրաւորան Պատրիարքի կեանքին գերագոյն իրողութիւնն եղած է:

Տէրաւորան Պատրիարք ոչ միայն բացառիկ օժտումով բեղուն գրիչ և բեմաւայտ եղած է, հայատոյշ որ և Հայ Եկեղեցւոյ գերազանց խորհուրդով դարաւեր հոգեւորական մը, այլ նաև մարդկային առաքինութիւններով և բարեմասնութիւններով թաթաղուն ՄԱՐԴԸ, զգացու-